Valiokunnan lausunto YmVL 11/2017 vp– VNS 2/2017 vp

Ympäristövaliokunta

Valtioneuvoston selonteko ruokapolitiikasta Ruoka2030 Suomi-ruokaa meille ja maailmalle

Maa- ja metsätalousvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko ruokapolitiikasta Ruoka2030 Suomi-ruokaa meille ja maailmalle (VNS 2/2017 vp): Asia on saapunut ympäristövaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava maa- ja metsätalousvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- elintarvikeylitarkastaja Minna Huttunen, maa- ja metsätalousministeriö
- ympäristöneuvos Tarja Haaranen, ympäristöministeriö
- jäsen Bettina Jakobsen, Euroopan tilintarkastustuomioistuin
- jäsen Ville Itälä, Euroopan tilintarkastustuomioistuin
- kabinettipäällikkö Turo Hentilä, Euroopan tilintarkastustuomioistuin
- jaostopäällikkö Olli Venelampi, Elintarviketurvallisuusvirasto
- erityisasiantuntija Anssi Ahvonen, Luonnonvarakeskus
- erikoistutkija, asiakaspäällikkö Juha-Matti Katajajuuri, Luonnonvarakeskus
- erikoistutkija Minna Kaljonen, Suomen ympäristökeskus
- toiminnanjohtaja Simo Moisio, Arktiset Aromit ry
- johtaja Heli Tammivuori, Elintarviketeollisuusliitto ry
- ohjelmapäällikkö Annaleena Soult, Food from Finland, Finpro
- ohjelmajohtaja Esa Wrang, Food from Finland, Finpro
- ruokakulttuuriasiamies Anni-Mari Syväniemi, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
- toimitusjohtaja Elina Ussa, Panimo- ja virvoitusjuomateollisuusliitto ry
- ruokapolitiikan neuvottelukunnan jäsen Natalia Teikola, Suomen luonnonsuojeluliitto ry
- suojeluasiantuntija Annukka Valkeapää, WWF Suomi

Valmis
5.0

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Valtioneuvoston selonteossa ruokapolitiikasta (Ruoka2030) linjataan suomalaisen ruokapolitiikan visio sekä tulevaisuuden tavoitteet ja keskeiset toiminnan painopisteet. Selonteossa kootaan monipuolisesti yhteen vastuullisen ja kestävän ruokajärjestelmän edellyttämiä toimenpiteitä.

Valiokunta toteaa, että ruokapoliittinen selonteko on valmisteltu toimintaympäristössämme jo tapahtuneiden sekä ennakoitujen muutosten takia. Maailmanlaajuisena haasteena on ruokaturvan ja hyvän ravitsemuksen takaaminen kasvavalle väestölle kestävällä tavalla. Maapallolla odotetaan vuonna 2030 olevan vähintään 8,5 miljardia ihmistä. Kestävän ruokajärjestelmän globaalisti ratkaistavia kysymyksiä ovat erityisesti ruuan-, veden- ja energiantuotannon riittävyyden varmistaminen rajallisia luonnonvaroja säästävästi hyödyntäen. Suomen kohdalla kestävä ruokajärjestelmä tarkoittaa resurssitehokkuuden parantamista läpi koko ruokaketjun pellolta pöytään.

Ruokapoliittinen selonteko toteaa ruokajärjestelmän keskeisten haasteiden olevan muun muassa alkutuotannon kannattavuuden ja tuottavuuden turvaaminen ja monipuolistaminen, ympäristökestävyys sekä kiertotalouden kehittyminen. Valiokunta painottaa, että tulevaisuuden kestävä ruokajärjestelmä on hyvin tiiviisti sidoksissa ympäristö-, ilmasto- ja energiakysymyksiin. Ilmastonmuutos, raaka-aineiden niukkuus ja muut ympäristöhaasteet edellyttävät ruokajärjestelmän globaalia ja kansallista muutosta ja sopeutumista, mutta samalla ne luovat mahdollisuuksia uudelle liiketoiminnalle ja työpaikkojen synnylle. Suomessa ruokamarkkinoiden kasvunäkymät ovat selkeästi vientimarkkinoilla.

Valiokunta korostaa, että resurssitehokkuuden ja kiertotalouden periaatteet tulevat muovaamaan tulevaisuuden ruuan tuotantoa ja kulutusta. Ympäristöulottuvuus ja korkea ympäristölaatu ruuan lisäarvona tulee saada jatkossa kilpailutekijöiksi. Suomalaisen ruokajärjestelmän vahvuuksia ovat etenkin ruuan puhtaus (ml. vähäinen antibioottien käyttö) ja turvallisuus, joita tulee kyetä hyödyntämään tulevaisuudessa kilpailutekijöinä nykyistä paremmin.

Valiokunta pitää selonteon ruokapoliittista suuntaa oikeana. Siinä linjataan monia toimenpiteitä, joiden avulla voidaan jatkossa tuottaa hyvää, puhdasta ja terveellistä ruokaa ympäristöystävällisemmin menetelmin. Valiokunta korostaa erityisesti toimenpiteiden konkretisoimista ja pitkäjänteisyyttä ja pitää myös hyvänä, että selonteon eduskuntakäsittelyn jälkeen laaditaan toimeenpanosuunnitelma, jonka avulla tavoitteiden toteutumista seurataan ja arvioidaan.

Alkutuotanto ja ilmastonmuutoksen torjunta

Selonteossa tuodaan esille ilmastonmuutoksen torjunnan ja sopeutumisen merkitys maataloudelle ja ruokajärjestelmän kehittämiselle sekä kytkeytyminen ilmasto- ja energiapolitiikan päästövähennystavoitteisiin. Siinä todetaan myös, että kuluttajien terveys- ja ympäristötietoisuus on kasvussa, sekä arvioidaan, että tarve nykyistä voimakkaammille ilmasto- ja ympäristötoimenpiteille todennäköisesti vahvistuu. Valiokunta pitää tärkeänä, että ns. ekosysteemipalveluiden turvaamiseen kiinnitetään erityistä huomiota.

Valiokunta toteaa, että EU:n ilmasto- ja energiapolitiikka ohjaa kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseen koko taloudessa ja hyvin todennäköisesti päästövähennystavoitteita tullaan kiristämään jatkossa. Maatalouden päästöistä taakanjakosektorille kuuluvat kotieläintuotannon ja viljelyn muut kuin hiilidioksidipäästöt. Taakanjakosektorin päästöistä noin 20 % aiheutuu maataloudesta (kotieläinten tuotannon ja maaperän päästöt). Ruuan osuus kulutuksen suhteellisista päästöistä saattaa kasvaa, kun energiantuotantoa kehitetään vähäpäästöiseksi ja nykyistä energiatehokkaammaksi, jolloin erityisesti liikkumisen ja asumisen päästöt vähenevät.

Alkutuotannon osalta selonteossa linjataan, että maataloustuen osalta vaikutetaan siihen, että EU:n yhteinen maatalouspolitiikka myös vuoden 2020 jälkeen huomioi Suomen erityispiirteet. Valiokunta pitää Suomen erityispiirteiden huomioon ottamista ensiarvoisen tärkeänä, mutta lisäksi tarvitaan myös kestävän resurssi- ja ilmastoviisaan tuotantotavan sisällyttämistä maatalouspolitiikan uudistukseen. Valiokunta korostaa myös, että tavoitteena tulee olla nykyisen ympäristökorvausjärjestelmän korvaaminen tehokkaammalla, vaikuttavammalla ja viljelijöiden kannalta tarkoituksenmukaisemmalla tukijärjestelmällä. Valiokunta kiinnittää tässä yhteydessä myös erityistä huomiota huoltovarmuuden varmistamiseen. Alkuperämerkintöjä tulee lisäksi kehittää edelleen.

Selonteon mukaan kotimaista valkuaistuotantoa lisätään, monipuolistetaan kotimaisen valkuaisen rehukäyttöä ja lisätään kotimaisen kasviproteiinin suoraa käyttöä ihmisravintona kannustaen elintarvikeosaajia innovatiiviseen tuotekehittelyyn. Lisäksi tuetaan kotimaista kasvinjalostustoimintaa sekä pelto- että puutarhakasvien osalta. Valiokunta toteaa, että nykyisten ravitsemussuositusten mukaan lihavalmisteiden ja punaisen lihan käyttöä tulee vähentää. Terveys-, ilmasto- ja ympäristönäkökulmista olisi oikea suuntaus, että lihaa syötäisiin tulevaisuudessa nykyistä vähemmän. Sen sijaan muiden proteiininlähteiden, kuten kotimaisen kalan, härkäpavun, herneiden ja muiden palkokasvien sekä viljojen, siemenien ja sienien, käyttöä ruokavaliossa tulee lisätä.

Kiertotalouden edistäminen

Selonteossa tuodaan esille tärkeä lähtökohta kestävän ruokajärjestelmän resurssiviisaudesta. Valiokunta korostaa, että kiertotalous on keskeinen ratkaisu alkutuotannon kannattavuuden ja tuottavuuden turvaamiseksi sekä ympäristökestävyyden saavuttamiseksi. Kiertotalous on talouden malli, jossa materiaaleihin sitoutunut arvo säilyy mahdollisimman pitkään yhteiskunnassa eikä talouskasvu ole riippuvainen luonnonvarojen kulutuksesta. Kiertotalouden mukaisessa kestävässä ruokajärjestelmässä kuluttajat valitsevat ruokaa, joka on tuotettu alkutuotannosta lähtien hyödyntäen raaka-aineita nykyistä viisaammin. Näin päästöjä ja resurssien kulutusta voidaan vähentää.

Ruokapoliittinen selonteko linjaa, että ravinteiden kierrätystä parannetaan neuvonnalla, yhteistyöllä, tuotantotiloja ja -välineitä uudistamalla sekä tukemalla uusia teknologioita, jotka mahdollistavat kestävän kiertotalouden. Valiokunta katsoo, että kiertotalouteen siirtymisessä on kysymys erittäin suuresta systeemisestä ja periaatteellisesta muutoksesta, joka vaatii perusteellisia muutoksia kaikessa ajattelussa: talousjärjestelmässä, hallinnossa ja kulutuksessa sekä edelläkävijyyttä kaikilla aloilla. Sitra on valmistellut kansallisen kiertotalouden tiekartan laatimisen yhteistyössä ministeriöiden kanssa. Tiekartassa linjataan tavoitteet ja toimenpiteet, joiden avulla Suomesta pyritään saamaan kiertotalouden kärkimaa vuoteen 2025 mennessä. Valiokunta pitää tär-

keänä lähtökohtana riittävän konkreettista suunnitelmaa taloudellisen lisäarvon saavuttamiseksi ja hallinnollisten pullonkaulojen vähentämiseksi. Myös kokeilukulttuurin systemaattisempi edistäminen käytännön pilottihankkeilla on välttämätöntä. Julkisten hankintojen merkitys kiertotalouden edistämisessä ja referenssien hankkimisessa on keskeinen, ja etenkin elinkaariajattelua tulee lisätä.

Valiokunta korostaa, että tarvitaan kunnianhimoista innovaatio- ja investointipolitiikkaa, johon valtion lisäksi osallistuvat myös kunnat, maakunnat sekä yksityiset toimijat. Valiokunta toteaa, että ravinteiden kierrätykselle asetetuista tavoitteista voidaan jäädä kauas ilman julkisen vallan lisätoimenpiteitä. Maatalouden ympäristöohjausta on kehitettävä kokonaisuutena niin, että se kannustaa kehittämään ja ottamaan käyttöön uusia ratkaisuja ympäristökuormituksen vähentämiseksi ja positiivisten ympäristöhyötyjen, kuten luonnon monimuotoisuuden ylläpitäminen, saavuttamiseksi.

Suomen peltopinta-alasta noin 30 % käytetään suoraan ihmisravinnoksi menevien elintarvikkeiden kasvatukseen ja 70 % kotieläintuotannon tarpeisiin. Erityisesti kotieläintuotanto on Suomessa voimakkaasti keskittynyttä. Valiokunta korostaa, että tuotannon keskittyminen ja tilakoon kasvu vaativat uusia aktiivisia toimenpiteitä ravinteiden kierrätyksen edistämiseksi ja vesistökuormituksen vähentämiseksi. Pääministeri Sipilän hallitusohjelman Kiertotalouden läpimurto, vesistöt kuntoon -kärkihankkeen eräänä tavoitteena on vähentää vesistöihin huuhtoutuvien ravinteiden ja humuksen määrää ja samalla lisätä maatalouden ravinne- ja energiaomavaraisuutta. Tarkennettuna tavoitteena on lisätä ravinteiden talteenottoa erityisesti Itämeren ja muiden vesistöjen kannalta herkillä alueilla siten, että vähintään 50 % lannasta ja yhdyskuntajätevesilietteestä saadaan kehittyneen prosessoinnin piiriin vuoteen 2025 mennessä. Valiokunta pitää erittäin tärkeänä kehittää pitkäjänteisesti pidemmän aikavälin konkreettisia toimintatapoja, joilla voidaan käytännössä parantaa ravinneomavaraisuutta sekä luoda ravinteiden kierrätyksellä uutta liiketoimintaa ja talouskasvua. Tämä tarkoittaa ravinteiden käytön ja kierron lisäksi myös esimerkiksi viljeltävien peltojen maaperän rakenteen kunnosta huolehtimista.

Kotimainen kala

Valiokunta toteaa, että kalamarkkinoiden voimakas kasvu Suomessa perustuu nykyisin pääasiassa tuontikalaan. Puolet kulutetusta kalasta oli kotimaista vielä 1980-luvun alussa, nyt tuontikalan osuus on jo yli 80 %. Valiokunta pitää tärkeänä, että kotimaisen kalan osuutta kulutuksesta pyritään nostamaan aktiivisin toimenpitein. Selonteossa sinisen biotalouden osa-alueista on mainittu vesiviljelyn ja ammattikalastuksen kehittäminen sekä kalaraaka-aineen jalostaminen entistä arvokkaammiksi elintarvikkeiksi, lisäaineiksi ja ravintolisiksi.

Valiokunta katsoo, että vesiviljelyn tuotannon merkittävä kasvu edellyttää edistyksellisen uuden teknologian käyttöä, kuten kiertovesikasvatusta. Luonnonolosuhteista riippumaton kiertovesikasvatus on lisääntynyt viime vuosina ja uusia laitoksia on perustettu mm. Ahvenanmaalle ja Varkauteen. Kiertovesikasvatuksella on huomattavaa kasvupotentiaalia, koska sen ravinnekuormitus on hyvin hallittavissa ja koska optimaaliset kasvuolosuhteet voidaan pitää yllä ympärivuotisesti. Tässä tuotantomuodossa ravinnekuormitus voidaan vähentää jopa viidennekseen perinteisestä kalankasvatuksesta. Tuotannon haasteena on kuitenkin uuteen teknologiaan liittyvät merkittävät toimintariskit sekä perinteistä tuotantoa suuremmat investointi- ja tuotantokustannukset.

Vesiviljelyllä on myös sijainninohjauksen avulla kasvumahdollisuuksia nykyisillä tuotantoalueilla ja teknologioilla, mutta ne ovat rajallisia vesistövaikutusten vuoksi.

Valiokunta näkee uusia mahdollisuuksia myös ns. teollisissa symbiooseissa, joissa kalojen kiertovesiviljelyä yhdistetään muuhun tuotantotoimintaan, kuten kasvihuoneviljelyyn. Synergiamahdollisuuksia on myös esimerkiksi selluteollisuuden yhteydessä, jolloin voidaan hyödyntää yhteistä vedenpuhdistuskapasiteettia, teollista infrastruktuuria ja prosesseissa syntyvää hukkaenergiaa.

Valiokunta toteaa, että kalan kulutusta olisi kokonaisuudessaan pyrittävä suuntaamaan suurien petokalojen ohella pieniin ja nopeakasvuisiin lajeihin, kuten silakkaan ja särkikaloihin. Tällä hetkellä särkikalojen hyödyntäminen on varsin vähäistä. Särkikalojen elintarvikekäyttöä lisäämällä voidaan myös tukea vesien hyvän ekologisen tilan saavuttamista. Silakan kulutus Suomessa on romahtanut, ja merkittävä osa silakkasaaliista menee rehuksi tai vientiin. Vielä 1980-luvun alussa suomalaiset söivät silakkaa yli 30 miljoonaa kiloa vuodessa, kun tämänhetkinen kulutus on enää 3,5—4 miljoonaa kiloa. Valiokunta toteaa, että silakan käyttöä elintarvikkeena on mahdollista lisätä, mutta se edellyttää uusien ja monipuolisempien tuotteiden tuomista markkinoille. Valiokunta korostaa myös sitä, että suomalaisen kalan vientiin liittyvää hallinnollista byrokratiaa tulee sujuvoittaa ja prosesseja nopeuttaa.

Elintarvikkeiden vienti

Elintarvikealan työllistävä vaikutus Suomessa on erittäin merkittävä; toimiala työllistää suoraan lähes 38 000 henkilöä ja epäsuorasti yli 300 000 henkilöä. Kotimarkkinoilla kasvua ei ole odotettavissa, joten kasvu tulee viennistä. Suomen elintarvikevienti on uudessa kasvussa, ja viennin arvo on tällä hetkellä 1,5 miljardia euroa vuodessa. Venäjän markkinoiden sulkeutumisen aiheuttama vaje (n. 300 miljoonaa euroa) on kurottu kiinni kahden viime vuoden aikana. Elintarvikkeiden kauppataseen vaje on kasvusta huolimatta edelleen noin 2,7 miljardia euroa.

Food from Finland -ohjelman tavoitteena on elintarvikeviennin kaksinkertaistaminen 3 miljardiin euroon vuoteen 2020 mennessä, sekä noin 5 000 uuden työpaikan synnyttäminen elintarvikesektorille. Ohjelmalla pyritään lisäksi nykyistä laajemman yritysten välisen yhteistyön synnyttämiseen. Tavoitteena on myös luoda Suomelle korkeampi maaimago ja vahva brändäys elintarviketuotannon osaajamaana; tavoitteena on luoda erityinen korkean osaamistason rooli suomalaisille elintarvikkeille, josta hyötyvät koko elintarvikealan arvoketju ja kaikki toimialan yritykset. Valiokunta pitää tärkeänä, että viennin edistämistoimissa turvataan jatkuvuus ja pyritään toiminaan pitkäjänteisemmin lyhyiden projektihankkeiden sijaan.

Valiokunta toteaa, että viimeaikaisia ruokapolitiikan trendejä on ollut ekologisen ajattelun kasvu ja huoli muuttuvasta ympäristöstä, mikä näkyy myös ekologisesti tiedostavampana kuluttamisena myös ruokapolitiikassa. Globalisoituvilla ja kovan kilpailun kustannuspaineisilla ruokamarkkinoilla ympäristövastuullisuus tulee todennäköisesti korostumaan tulevaisuudessa entisestään. Selonteossa tuodaan esille, että tuotteiden hiili- tai vesijalanjälki voi olla tärkeä tekijä. Lisäksi myös luonnonmukaisuus ja kemikaalittomuus voivat olla keskeisiä kilpailuvaltteja.

Kotimaisilla raaka-aineilla on erittäin suuria vahvuuksia, mutta ne tulee kyetä tuotteistamaan. Suomi on esimerkiksi kauran osalta maailman toiseksi suurin viejä Kanadan jälkeen, ja kauran

osalta pyritään edelleen nostamaan tuotteiden jalostusastetta. Gluteenitonta ja luomukauraa viedään tällä hetkellä noin 30 eri maahan. Perustuotteiden ja raaka-aineiden viennistä on pitkäjänteisellä työllä päästävä laajempaan kuluttaja- ja lisäarvotuotteiden vientiin. Nyhtökaura on hyvä esimerkki uudesta vientikelpoisesta kotimaisesta innovaatiosta.

Suomalainen vesijohtovesi on laadultaan parempaa kuin ulkomainen pullovesi. Suomeen tuodaan merkittävästi enemmän pakattua vettä kuin sitä viedään. Valiokunta katsoo, että on tarpeellista selvittää verotukseen ja hallinnollisiin esteisiin liittyvät kysymykset, jotka vaikeuttavat veden vientiä. Suomalaista korkealaatuista vettä voidaan pyrkiä markkinoimaan erityisesti niihin valtioihin, joissa vesijohtovesi ei ole juomakelpoista.

Myös uusien funktionaalisten elintarvikkeiden kehittämisessä on vientipotentiaalia. Funktionaaliset elintarvikkeet ovat elintarvikkeita, joilla on kliinisin kokein osoitettu olevan terveydelle edullisia vaikutuksia. Terveysvaikutteisuutta haetaan elintarvikkeiden bioaktiivisiksi kutsutuista ainesosista sekä vitamiineista, hivenaineista ja muista ravintoaineista. Valiokunta painottaa tutkimuksen merkitystä funktionaalisten elintarvikkeiden kehittämisessä.

Valiokunta korostaa suomalaisiin vahvuuksiin perustuvan pitkäjänteisen brändityön erityistä merkitystä elintarvikeviennin ja matkailun vetovoiman kasvattamisessa. Viennissä suomalaisuuden arvo määrittyy kuluttajien arvostuksella ja on merkityksellistä vain, jos suomalainen raaka-aine tuo lisäarvoa itse tuotteeseen ja brändin tarinaan. Uniikit tuoteinnovaatiot ja vahva bränditarina ovat merkittävässä roolissa kilpailuetua rakennettaessa. Korkean jalostusasteen tuotteista voidaan tehdä menestyviä vientituotteita, etenkin kun niille voidaan rakentaa kestäviä ja tutkimustietoon perustuvia brändejä. Tämä edellyttää kuitenkin toimivan arvoketjun rakentamista siten, että luodaan myös pienemmille tuottajille toimivia markkinointirakenteita, joita pienemmätkin toimijat voivat hyödyntää.

Elintarvikealan viennin kehittäminen vaatii lisää markkinointi- ja vientiosaamista ja uudenlaista koulutusta erityisesti AMK-tasolla. Lisäksi tarvitaan kansainvälistä vientiyhteistyötä, jota tulee kehittää erityisesti Ruotsin ja Tanskan kanssa.

Julkiset hankinnat

Julkiset ruokapalvelut käyttävät Suomessa elintarvikehankintoihin 350 miljoonaa euroa vuodessa. Valiokunta toteaa, että julkisissa keittiöissä ja hankinnoissa on merkittävä potentiaali vaikuttaa ruokaketjun kestävyyteen. Viimeaikaisten selvitysten mukaan julkisten hankintojen potentiaalia ympäristö-, innovaatio- ja elinkeinopolitiikassa ei kuitenkaan hyödynnetä vieläkään riittävästi, koska hankinnoista puuttuvat selkeät tavoitteet ja hankkijoilta puuttuu edelleen monimutkaisen hankintalainsäädännön syvempää osaamista. Laatutekijöiden (ml. ympäristö) sisällyttäminen hankintoihin on edelleen hankalaa, eikä hankintamenettelyjen uudistamiseksi ole riittävän systemaattisesti kehitetty uutta toimintakulttuuria.

Kuntien ja kaupunkien ruokastrategioilla sekä niiden perusteella hankintamenettelyjä kehittämällä voidaan paikallisille ruuantuottajille ja jalostajille antaa mahdollisuuksia kehittää omaa tuotantoaan ja luoda uusia työllisyysmahdollisuuksia. Valiokunta korostaa, että hankintaorganisaatiot tarvitsevat kohdennetumpaa neuvontaa, ohjeita, vertaistukea sekä hyvien esimerkkien levittämis-

tä. Motivan julkaisema opas, joka auttaa julkisen sektorin toimijoita hankkimaan vastuullisesti tuotettuja elintarvikkeita, on erittäin tervetullut apuväline alan toimijoille.

Valiokunta korostaa, että julkisten ruokapalveluiden tehtävät kestävän ruokailun edistämisessä on tunnistettava entistä selkeämmin. Kuntien strateginen päätöksenteko ja ohjelmat ovat avainasemassa kestävän ruokailun tavoitteiden toteuttamisessa, niin hankintojen kuin palvelujen osalta. Myös koulujen on kannettava vastuunsa ruokakasvatuksesta, ja myös oppilaat tulee saada mukaan kouluruokailun kehittämiseen. Ravitsemussuositusten tehokas toimeenpano edellyttää tiivistä yhteistyötä ravitsemus-, ympäristö- ja opetusalan toimijoiden välillä.

Valiokunta toteaa, että hankintamenettelyissä myös viittaukset laatua koskeviin standardeihin ja merkkeihin ovat mahdollisia, mikäli ne voidaan puolueettomasti todentaa. Tällaisia ovat useat ympäristö- ja vastuullisuusmerkit, kuten esimerkiksi Luomu- ja Reilu Kauppa -merkit. Valiokunta korostaa, että vastuullisesti tuotetulle ruualle on nyt otollinen hetki lähteä rakentamaan koko tuotantoketjut kokoavia laatujärjestelmiä. Yhtenä laatukriteerinä toimisi esimerkiksi koko ruokaketjun kattava jäljitettävyys ulottuen alkutuotantoon saakka. Todennettu laatujärjestelmä, jonka tulee olla hallinnollisesti yksinkertainen ja selkeä, mahdollistaisi myös sitä osoittavan merkin käytön lain hyväksymänä hankintakriteerinä ja vahvistaisi osaltaan myös kotimaisten elintarvikkeiden asemaa julkiskeittiöiden hankinnoissa. Samalla pienet ja keskisuuret yritykset pääsisivät joustavammin tarjoamaan suoramyynnin kautta kausituotteitaan julkisille keittiöille.

Ruokahävikki

Valiokunta toteaa, että ruokahävikkiä koskevat linjaukset ovat ruokapoliittisen selonteon keskeisimpiä kohtia. Ruokahävikki on noussut vahvasti kansalliseen keskusteluun, ja tietoisuus ruokahävikistä on kasvanut nopeasti viime vuosina. Ruokahävikin vähentämisestä on muodostunut ruokajärjestelmän yksi suurimpia vastuullisuuskysymyksiä. Ruoan tuotannon ympäristövaikutukset ovat syntyneet turhaan, jos ruoka päätyy hävikiksi. Valiokunta toteaa, että ruokahävikki aiheuttaa merkittäviä ilmastovaikutuksia. Luken tutkimusten mukaan ruokaketjusta aiheutuvan hävikin kasvihuonekaasupäästöt ovat Suomessa lähes tuhat miljoonaa CO_2-ekvivalenttia vuodessa.

Selonteossa esitetään, että elintarvikeketjun hävikkiä vähennetään ruuan arvostusta lisäämällä sekä parantamalla mittaamista ja hävikin määrän seurantaa elintarvikeketjussa. Valiokunta katsoo, että on tärkeää löytää yrityksille kannustavia keinoja ruokahävikin vähentämiseen. Paraikaa on käynnissä useita ruokahävikin vähentämiseen liittyviä hankkeita, joissa tunnistetaan esteitä ja asioita, jotka kasvattavat ruokahävikkiä, ja luodaan hyviä käytäntöjä hävikin vähentämiseen. Valiokunta katsoo, että myös ruokajätteen mittaus- ja seurantamenetelmiä tulee kehittää erityisesti digitalisaation avulla.

Valiokunta pitää keskeisenä panostaa ravitsemuspalveluiden, kaupan ja kotitalouksien hävikin vähentämiseen, sillä yli puolet koko ruokaketjun syömäkelpoisesta hävikistä aiheutuu näissä ruokaketjun vaiheissa. Syömäkelpoiseen hävikkiin keskittyminen on perusteltua selvitettäessä sitä, kuinka suuri osa väestöstä voitaisiin ruokkia vähentämällä syntyvää syömäkelpoista hävikkiä. Tuloksista on syytä erottaa ruuan syömäkelvottomat osat, jotta voidaan ottaa kantaa ruokahävikkiin erityisesti ruokaturvan näkökulmasta.

Valiokunnan lausunto YmVL 11/2017 vp

Valiokunta toteaa, että YK:n kestävän kehityksen (Agenda2030) ja EU:n komission kiertotalouspaketin mukaiset tavoitteet ruokahävikin puolittamiseksi ovat kunnianhimoiset. Näiden tavoitteiden mukaan ruokahävikki tulisi puolittaa jälleenmyyjä- ja kuluttajatasolla vuoteen 2030 mennessä. Valiokunta huomauttaa, että ruokapoliittisessa selonteossa ei ole asetettu numeerisia tavoitteita ruokahävikin vähentämiseksi. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi linjaa selkeät numeeriset tavoitteensa ruokahävikin vähentämiseksi koko ketjussa. Kansallista vähentämistavoitetta asetettaessa myös ruokahävikin määritelmää tulee täsmentää. Lisäksi tulee keskittyä jätehierarkian mukaisesti ensisijaisesti ruokahävikin synnyn ennaltaehkäisyyn kuluttajien tietoisuutta lisäämällä sekä kehittämällä uusia sosiaalisia innovaatioita.

Ruokahävikin vähentäminen ja sivuvirtojen hyödyntäminen tuotantoprosesseissa ovat myös tärkeitä kiertotaloutta edistäviä toimenpiteitä. Ruokahävikin vähentämisessä kaupan, ravintoloiden ja kotitalouksien yhteinen vastuu korostuu. Erilaiset suljetun kierron ratkaisut ovat myös ruoan tuotannon tulevaisuutta, joten niiden tutkimukseen ja kehitykseen on varattava riittävät resurssit.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Ympäristövaliokunta esittää,

että maa- ja metsätalousvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 25.4.2017

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Satu Hassi vihr
varapuheenjohtaja Silvia Modig vas
jäsen Anders Adlercreutz r
jäsen Tiina Elovaara ps
jäsen Pauli Kiuru kok
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Rami Lehto ps
jäsen Eeva-Maria Maijala kesk
jäsen Sari Multala kok
jäsen Riitta Myller sd
jäsen Martti Mölsä ps
jäsen Saara-Sofia Sirén kok
jäsen Ari Torniainen kesk
jäsen Mirja Vehkaperä kesk

Valiokunnan sihteereinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Jaakko Autio
valiokuntaneuvos Marja Ekroos